marja.tuolika@eduskunta.fi
Lakivaliokunta
Eduskunta

Viite: Eduskunnan lakivaliokunnan lausuntopyyntö koskien äitiyslakia

STM:N LAUSUNTO EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTOPYYNTÖÖN KOSKIEN ÄITIYSLAKIA

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä lisälausuntoa äitiyslakia koskevan kansalaisaloitteen taloudellisista vaikutuksista erityisesti ottaen huomioon asiantuntijakuulemisissa esiin tulleet seikat. Sosiaali- ja terveysministeriö lausuu asiasta seuraavaa:

Sosiaali- ja terveysministeriö yhtyy valtiovarainministeriön arvioon siitä, että kuntien tehtävien kannalta luonnoksessa esitetty äitiyden selvittäminen sekä siihen liittyvät toimenpiteet eivät olennaisesti poikkeaisi kunnan nykyisistä tehtävistä isyyden selvittämiseen liittyvistä tehtävistä. Isyyslain valmistelun yhteydessä tehdyn taloudellisten vaikutusten arvioinnissa esitettiin, että isyyden vahvistamiseen tarvittavia resursseja siirrettäisiin lastenvalvojilta äitiysneuvolatoimintaan, jolloin kunnille ei arvioitu aiheutuvan ehdotuksista nettomääräisiä lisäkustannuksia (HE 91/2014 vp s. 25-26). Ministeriön tiedossa ei ole, miten tällaiset siirrot ovat tosiasiallisesti toteutuneet, mutta kyse on tällöin kuntien sisäisistä ratkaisuista. Ministeriön tietoon on tullut, että resurssit äitiysneuvolatoiminnassa on koettu puutteelliseksi tähän toimintaan. Toisaalta kuitenkaan tällä esitetyllä äitiyslailla ei vaikuttaisi olevan merkittävää vaikutusta verrattuna nykyiseen tilanteeseen.

Äitiyslain myötä hedelmöityshoitolakia muutettaisiin siten, että naisparit voivat saada hoitoa parina. Käytännössä jo nykylainsäädännön puitteissa naispari on voinut saada hedelmöityshoitoa, mutta muodollisesti siten, että hedelmöityshoitoja saava on saanut hoidot yksin niin sanottuna itsellisenä naisena. Näin ollen hedelmöityshoitolakiin kaavaillut muutokset vaikuttaisivat menettelyllisiin seikkoihin kuten 16 §:n 2 momentissa säädettyyn edellytykseen erillisen suostumuksen hankkimiselta luovuttajalta, kun hoito annetaan muulle kuin parille.

Hedelmöityshoitolakiin tehtävien muutosten myötä esiin on asiantuntijakuulemisessa nostettu kysymys siitä, onko muutoksilla vaikutus naisparien oikeuteen saada hedelmöityshoitoja julkiselta sektorilta. Tältä osin ministeriö tuo esiin, että kysymys naisparien hedelmöityshoidoista erityisesti luovutetuilla soluilla julkisella sektorilla on ollut kiistanalainen vuosien ajan. Yliopistosairaanhoitopiirien johtajaylilääkärit ovat vuonna 2015 linjanneet, ettei julkisella sektorilla anneta hedelmöityshoitoja lainkaan luovutetuilla soluilla, siis ei kenellekään eikä millään syillä (lääketieteelliset syyt tai ns. sosiaaliset syyt). Perusteena linjaukselle esitettiin erityisesti resurssisyyt. Sosiaali- ja terveysministeriö on antamissaan hedelmöityshoitojen yhtenäisten hoidon perusteissa (STM 2010:31, 2. korjattu painos, STM 2014) katsonut, että hedelmöityshoitoa voidaan antaa, vaikka taustalla ei ole varsinainen hedelmättömyys, jos siihen on

perusteet. Lisäksi ministeriö on ohjannut kuntasektoria todeten, että hedelmöityshoidon antamisessa ei saa syrjiä eri ryhmiä, kuten naispareja.

Kansallisesti asia on saatettu myös laillisuusvalvonnan kohteeksi. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksessä hedelmöityshoitojen saatavuudesta julkisessa terveydenhuollossa (YVTLTK Dno 80/2015) lautakunta katsoi, että viiden yliopistollisen sairaanhoitopiirin johtajaylilääkärit olivat antaneet syrjivän määräyksen, kun he olivat sulkeneet kaikki naisparit seksuaalisen suuntautumisensa perusteella kokonaan hedelmöityshoitojen ulkopuolelle. Lautakunta kielsi johtajaylilääkäreitä jatkamasta syrjintää ja määräsi tehosteeksi uhkasakon. Päätös ei ole lainvoimainen, sillä siitä on valitettu hallinto-oikeuksiin. Vastaavista asioista on myös tehty kanteluja Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle.

Sosiaali- ja terveysministeriö asiaa koskevissa lausunnoissaan on lähtenyt siitä, että asiakokonaisuudessa kunnan järjestämisvastuuta varsinaisesti määrittävät lait ovat erikoissairaanhoitolaki (1062/1989) ja terveydenhuoltolaki (1326/2010). Hedelmöityshoitolaissa säädetään edellytyksistä, joilla hedelmöityshoitoja voidaan antaa. Ministeriö on katsonut, että hoitojen antaminen julkisella sektorilla luovutetuilla soluilla, ja siten hoidon antaminen myös naispareille (muodollisesti nyt siis itselliselle naiselle), on perusteltua erityisesti syrjintäkiellon takia. Erikoissairaanhoitolaissa ja terveydenhuoltolaissa ei nimenomaisesti ole säännöksiä hedelmöityshoitoja koskien, ja ministeriö perusti oikeudellisen arvionsa erityisesti erikoissairaanhoitolain 3 §:n sekä terveydenhoitolain 7, 7 a, 10, 24 ja 52 §:n tulkintaan, ottaen huomioon myös potilaan asemasta ja oikeuksista annetussa laissa (785/1992) ja yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) säädetyt syrjintäkiellot. Selvyyden vuoksi voidaan myös todeta, että terveydenhuoltolain 78 a §:ssä tarkoitettu terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvosto, jonka tehtävänä suosituksia terveyden- ja sairaanhoidon toimenpiteiden, tutkimusten sekä hoito- ja kuntoutusmenetelmien kuulumisesta palveluvalikoimaan tai rajaamisesta pois palveluvalikoimasta, ei ole antanut asiasta suositusta.

Ministeriö on toisaalta lausunnoissaan todennut, ettei se kiistä, etteikö hoitoa julkiselta sektorilta hakevien määrä todennäköisesti kasvaisi, jos kuntasektori muuttaisi edellä kuvattua linjaustaan. Linjamuutoksella olisi vaikutuksia kuntien kustannuksiin. Linjamuutos luovutetuilla soluilla annetuista hoidoista koskisi loogisesti muitakin potilaita ja potilasryhmiä kuin naispareja. Ministeriön käsityksen mukaan nyt käsittelyssä olevan hedelmöityshoitolain muutosehdotukset eivät kuitenkaan sinänsä muuta edellä kuvattua tilannetta ja siten suoraan vaikuta kuntien talouteen. Hedelmöityshoitolakiin tehtävä muutos, jossa naisparit voivat saada hoitoja nimenomaan parina, voidaan kuitenkin nähdä asiakokonaisuutta koskevassa tulkintakehikossa selvänä yhteiskunnallisena signaalina naisparien yhdenvertaisesta kohtelusta.

Lakivaliokunta kysyy myös äitiyslain ehdotetun 14 §:n selkeyttämisestä. Kysymys on, tulisiko äitiyslain 14 §:n käytäntöä todistuksesta tai suostumuksesta, jolla pari sitoutuu hedelmöityshoitoihin, selkeyttää. Vasta lastenvalvojan vastaanotolla parille selviää, että suostumus tulisi olla anonyymin luovuttajan käytöstä hedelmöityshoitoa antaneesta paikasta.

Oikeusministeriö on 18.5.2017 vastineessaan katsonut, ettei ole estettä sille, että hedelmöityshoitolain 12 §:n 1 mom. tietojen antaminen säädetään palvelun antajan velvollisuudeksi sen sijaan, että tiedot annetaan pyydettäessä.

Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa, että hedelmöityshoitolaki on oikeusministeriön hallinnonalan laki, vaikka sosiaali- ja terveysministeriö osaltaan hedelmöityshoitojen antamista ohjaakin, jolloin oikeusministeriön arvio täsmennysten tarkoituksenmukaisuudesta on asiassa ensisijainen. Myöskään sosiaali- ja terveysministeriö ei sinänsä näe syytä olla täsmentämättä hedelmöityhoitolakia tällaisen tarpeen esiin tultua.

Osastopäällikkö Liisa-Maria Voipio-Pulkki

Neuvotteleva virkamies Maire Kolimaa

TIEDOKSI STM/Kirjaamo